

RIIGIKOHUS

ÕIGUSTEABE OSAKOND

**Riigikohtu praktika kriminaal- ja väärteoasjades
september–detsember 2017**

Aktuaalse praktika ülevaade

Andraš Tšitškan
kohtupraktika analüütik

Kaido Sikka
peaspetsialist

Lauriine Kalajas

Tartu
2018

SISUKORD

I. STATISTILINE ÜLEVAADE	3
II. AKTUAALSE PRAKTIKA ÜLEVAADE.....	4
2.1. MATERIAALÕIGUS	4
2.1.1. Julm viis tapmise kvalifitseeriva koosseisutunnusena (1-15-10119/80).....	4
2.1.2. Teo kvalifitseerimine olukorras, kus kahe inimese tapmisele suunatud teost üks osategu viiakse lõpule, kuid teine jääb katsestaadiumi (1-15-10119/80)	5
2.1.3. Eksimus õigusvastasust välistavas asjaolus hädakaitse puhul (1-16-9964/36).....	6
2.1.4. Tagajärje omistamine kolmanda isiku sekkumise puhul (1-15-6223/49).....	6
2.1.5. Muu sugulise iseloomuga tegu KarS § 141 lg 1 mõttes (1-16-5792/101)	7
2.1.6. Erootiline situatsioon KarS § 178 lg 1 mõttes (1-16-5792/101).....	8
2.1.7. KarS § 133 lg 1 (inimkaubandus) ja KarS § 175 lg 1 (inimkaubandus alaealise ärakasutamise eesmärgil) vahetõlgendus (1-17-689/29).....	8
2.1.8. Alaealise mõjutamine modelli või näitlejana pornograafilises etteastes või teoses ülesastumiseks ja alaealise kujutamine pornograafilises või erootilises situatsioonis KarS §-de 175 ja 178 mõttes (1-17-689/29)	9
2.1.9. Juriidilise isiku juhatuse liikme karistusõiguslik vastutus (4-16-5811/27).....	10
2.1.10. Juhatuse liikmete tööülesannete jaotuse karistusõiguslik tähendus tegevusetusdelikti puhul (4-17-1195/22).....	10
2.1.11. Raviviga kui hooldusvastane käitumine (1-15-6223/49)	11
2.1.12. Armukadedus muu madala motiivina KarS § 58 p 1 mõttes (1-15-10119/80)....	12
2.1.13. Relvalukk kui tulirelva oluline osa (1-16-1036/96).....	12
2.2. MENETLUSÕIGUS	13
2.2.1. VTMS § 54 ¹ lg 6 põhiseaduspärasus (5-17-12).....	13
2.2.2. Seaduse tagasiulatav jõud liitkaristuse mõistmisel (1-16-9178/33)	14
2.2.3. Ringkonnakohtu kohustus kutsuda kahtlustatav või süüdistatav kohtuistungile vahistamisasjas (1-17-4926/40)	14
2.2.4. Avalik-õigusliku nõudeavalduse esitamise tähtaeg (1-17-4343/18).....	15
2.2.5. Ekspertiisiakti lubatavus tõendina olukorras, kus ekspertiisimääruses märgitud ekspert ekspertiisis ei osalenud (1-15-6223/49).....	15
2.2.6. Ekspertiisiakti tegija pädevuse ulatus (1-15-10967/38).....	16
2.2.7. Jälitustoiminguks antud loa andmise määruse ja jälitustoimingu vaidlustamine (1-17-7077/14)	16
2.2.8. Julgeolekutoimingute tegemisele kulunud aeg KrMS § 126 ⁴ lg 6 mõttes (1-17-7077/14)	16
2.2.9. Oluliselt häiriva müra tekitamise tõendamine (4-16-6493/27).....	17
2.2.10. Vabatahtlikkuse element ebaseaduslikus valduses oleva eseme loovutamisel KrMS § 199 lg 1 p 7 mõttes (1-16-1036/96)	18
2.2.11. Turvatöötaja õigused süüteos kahtlustatava isiku kinnipidamisel (1-16-9964/36)	18
2.2.12. Kohtuvälise menetleja õigus karistada mittetulundusühingut (4-16-5811/27)....	19
2.2.13. Enese mittesüüstamise privileeg liiklusõnnetusest teatamise korral (4-16-6037/46)	19
2.2.14. Normi varasemast erineval viisil tõlgendamise seos isiku õiguste rikkumisega (1-16-5213/61)	20

I. STATISTILINE ÜLEVAADE

Kriminaalkolleegium tegi 2017. aasta 1. septembrist 31. detsembrini põhistatud lahendi 31 kriminaalasjas (millest 4 tegemisel osales kolleegium kogu koosseisus) ja 7 väärteoasjas – kokku 38 põhistatud lahendit.

Süüteo liikidest puudutasid kriminaalkolleegiumi lahendid antud perioodil peamiselt seksuaalse enesemääramise ja avaliku korra vastaseid süütegusid. Väiksemal määral puudutasid lahendid isiku vahistamise ja juriidilise isiku liikme vastutusega seonduvat. Materiaalõiguse osas puututi kokku nii üld- kui ka eriosaga seotud probleemidega, sealhulgas problemaatikaga seoses kehalise väärkohtlemise ja raske tervisekahjustuse tekitamisega, mõrvaga julmal viisil, lõhkeaine ebaseadusliku käitlemisega, surma põhjustamisega ettevaatamatusest jm. Menetlusõiguslikest küsimustest kerkisid esile nii üld- kui ka eriosalised küsimused, sealhulgas problemaatika seoses avalik-õigusliku nõudeavalduse, ekspertiisiakti koostamise, jälitustoiminguteks loa andmise, oluliselt häiriva müra tekitamise tõendamise, turvatöötaja õigustega isiku kinnipidamisel jm.

Vaatamata sellele, et tegemist on Riigikohtu praktika ülevaatega, tuleb silmas pidada, et **Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti üksnes kohtulahendites**. Ülevaates esitatu ei ole võrdsustatav Riigikohtu lahendites väljendatud seisukohtadega.

II. AKTUAALSE PRAKTIKA ÜLEVAADE

2.1. MATERIAALÕIGUS

2.1.1. Julm viis tapmise kvalifitseeriva koosseisutunnusena ([1-15-10119/80](#))

Lahendis 1-15-10119/80 selgitas Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kogu koosseis julma viisi kui tapmise kvalifitseerivat koosseisutunnust. KarS § 114 lg 1 p 1 järgi karistatakse tapmise eest, kui see on toime pandud piinaval või julmal viisil. **Julm viis tapmise kvalifitseeriva koosseisutunnusena peab väljenduma tapmisteos ja avalduma enne surma kaasa toonud teo lõpuleviimist. Tapmisena julmal viisil on käsitatav üksnes selline tegu, millel on seos kannatanu surma kui KarS §-s 114 sätestatud koosseisupärase tagajärje põhjustanud teoga. Seega ei saa julma teoviisi sisustada tegudega, mis järgnevad juba lõpuleviidud tapmisteole ega iseloomusta seda.** KarS § 114 kaitseb õigushüvena inimese elu – tapmisteod peavad olema suunatud just selle õigushüve ründamisele ning mis tahes hilisemad käitumisaktid laibaga pärast inimese tapmist ei saa kaitstavat õigushüve enam rünnata. Samuti on kohtupraktikas korduvalt sedastatud, et toimepanija tahtlus süüteo koosseisu objektiivsetele tunnustele vastavate asjaolude suhtes tuleb tuvastada rangelt teo toimepanemise hetkeseisuga. Seega pärast koosseisupärase teo toimepanemist tekkinud psüühiline suhtumine pole vaadeldav tahtlusena selle teo toimepanemiseks. **Kui julmus ei iseloomusta surma põhjustanud tapmistegu, on isiku käitumise kvalifitseerimine KarS § 114 lg 1 p 1 järgi välistatud.**¹

Julmus on normatiivne koosseisutunnus, mis väljendub tapmisteo välises pildis ehk teo objektiivses avaldumises, mis ilmneb tapmise kvalifitseeriva koosseisutunnusena põhimõttelises ja erilises hoolimatuses inimelu ja -keha suhtes. **See ei tähenda aga, et julm viis mõrvakoosseisu teomodaliteedina saaks avalduda üksnes vahetult kannatanu suhtes toimepandus (nt kannatanu rohkearvuline löömine kirvega), vaid ka muudes välistes asjaoludes (nt ohvri tapmine veebipõhise otseülekande käigus).** Tähtis on sel juhul tuvastada, et tapmine on toime pandud olustikus, milles avaldub teo eriline jõhkрус ja äärmine hoolimatus kannatanu elu suhtes. Niisugustel juhtudel peab olema ka vahetu seos julmuse ja tapmisteo vahel.²

Ka piinav teoviis on normatiivne koosseisutunnus, mis iseloomustab tapmistegu, kuid erinevalt julmast viisist on **piinav viis seostatav üksnes ja vahetult tapetuga** ning tema surmaeelse üleelamistega. Piinav teoviis väljendub tapetule elupuhuselt suurte või kauakestvate füüsiliste või ka vaimsete kannatuste tekitamises. **Tapmine on piinaval viisil toime pandud ennekõike siis, kui kannatanule on tapmisteoga põhjustatud enne tema surma suurt valu (nt ohvri elusalt põletamine) või muid vaevusi, mis võivad väljenduda nii füüsilistes üleelamistes (nt näljutamine) kui ka psüühilistes kannatustes (nt isiku silmitsi seadmine vääramatult saabuva surmaga ning tapmisteoga meelega viivitamine lootusetusetunde võimendamiseks).** Seega tuleb tapmisteo piinava viisi puhul iga kord tuvastada, kas see tekitab kannatanule suuri või kauakestvaid surmaeelseid kannatusi.³

Tapmistegu võib olla ühtaegu nii piinav kui ka julm, kui see põhjustab kannatanule suurt füüsilist või psüühilist valu ning on välist teopilti arvestades eriti jõhker. **See tähendab, et piinav ja julm viis võivad väljenduda ühes ja samas tapmisteos, kuid neid teoviise ei saa samastada ja tuleb igal üksikjuhtumil eraldi tuvastada ja põhjendada.**⁴

¹ RKKKo 1-15-10119/80, p-d 12–13.

² RKKKo 1-15-10119/80, p-d 16–17. Vt ka RKKKo 3-1-1-1-15, p 8.3; RKKKo 3-1-1-114-06, p 8.3.

³ RKKKo 1-15-10119/80, p 18. Vt ka RKKKo 3-1-1-31-97; RKKKo 3-1-1-114-06, p 8.1.

⁴ RKKKo 1-15-10119/80, p 19. Vt ka RKKKo 3-1-1-31-97; RKKKo 3-1-1-125-96; RKKKo 3-1-1-106-97; RKKKo 3-1-1-1-15.

Kriminaalkolleegiumi kogu koosseis leidis, et piinaval ja julmal viisil toime pandud tapmisena käsitatavad võivad olla ka juhtumid, kus vanem näeb vahetult pealt enda lapse tapmist või vastupidi ja teo toimepanijal on sealjuures tahtlus panna tapmine toime lähedase juuresolekul. See sõltub aga igal üksikjuhul kuriteo toimepanemise asjaoludest ja tuleb kohtul faktiliste asjaolude põhjal kindlaks teha. Et tapmist lähedase juuresolekul käsitada piinaval viisil toimepanduna, peab kohus muu hulgas tuvastama, kas lähedase juuresolek põhjustas tapetule märkimisväärseid surmaeelseid üleelamisi ja kannatusi. Samuti ei piisa tapmise käsitamiseks julmal viisil toime panduna pelgalt sellest, et tapmine pandi toime lähedase juuresolekul. Nii ei ole põhjust rääkida julmast tapmistest nt juhul, kui selle tunnistajaks olev lähedane on ohvriga vaenulikes suhetes või suhtub mõnel muul põhjusel tapmisteo toimepanekusse ükskõikselt. Seega taandub küsimus paljuski sellele, kas tapetu ja tapmisteo tunnistajaks oleva isiku vahel eksisteerib emotsionaalne lähedussuhe, mis teo toimepanemise välist jõhkrust arusaadavalt võimendab ja mida teo toimepanija seejuures teadlikult ära kasutab.⁵

Lahendile esitati ka eriarvamus. Eriarvamuse kohaselt ei ole piinaval või julmal viisil tapmine kvalifitseeritav selle kaudu, kui lähedastes emotsionaalsetes suhetes olid tapetu ning tapmise pealtnägija, sest emotsionaalne lähedus on faktiline asjaolu, mitte normatiivne koosseisutunnus, ning seetõttu pole seda võimalik kellelegi omistada.⁶

2.1.2. Teo kvalifitseerimine olukorras, kus kahe inimese tapmisele suunatud teost üks osategu viiakse lõpule, kuid teine jääb katsestaadiumi ([1-15-10119/80](#))

Riigikohtu 1998. aasta otsuses⁷ leidis kriminaalkolleegium, et sama teo raames ühe inimese lõpuleviidud tapmise ja teise inimese tapmise katse puhul tuleb nende käitumist kvalifitseerida eraldivõetult ühe inimese tapmisena ja samal ajal ka kahe inimese tapmise katsena ehk ühtlasi nii KarS § 113 lg 1 järgi kui ka § 25 lg 2 – § 114 lg 1 p 3 järgi.

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kogu koosseis muutis lahendis 1-15-10119/80 oma varasemat praktikat, leides, et juhtudel, kus vastupidiselt teo toimepanija soovile saabub kahe või enama inimese surma asemel üksnes ühe kannatanu surm, tuleb selline tegu kvalifitseerida kahe või enama inimese mõrvakatsena KarS § 25 lg 2 – § 114 lg 1 p 3 järgi. Teisisõnu saab KarS § 114 lg 1 p 3 järgi kvalifitseeritava kuriteo objektiivse külje lõpuleviimisest rääkida alles siis, kui ka tegelikkuses on saanud kahe inimese surm. Sellise tagajärje puudumise korral saab rääkida vaid mõrvakatses kõnealuse punkti tähenduses. Seega ei hõlma kahe või enama inimese tapmise katse KarS § 25 lg 2 – § 114 lg 1 p 3 järgi ebaõigussisult mitte ainult kahe või enama inimese tapmisele suunatud tegu, mis ei vii kummagi kannatanu surmani, vaid ka sellist käitumist, millega kaasneb ühe kannatanu surm. Eelnevast järeldub, et kahe inimese tapmisele suunatud teo korral, mille puhul saabub üksnes ühe kannatanu surm, neeldub lõpule viidud tapmine (KarS § 113 lg 1) kui realiseerunud osategu katsestaadiumi jäänud põhiteos ehk kahe inimese tapmise katses (KarS § 25 lg 2 – § 114 lg 1 p 3). Sellise teo kvalifitseerimine eraldivõetult ühe inimese tapmisena (KarS § 113 lg 1 järgi) ja samal ajal ka kahe inimese tapmise katsena (KarS § 25 lg 2 – § 114 lg 1 p 3 järgi) ei ole korrektne, kuna lõpule viidud tapmine oleks sel juhul hõlmatud ühel ajal nii KarS § 113 lg-ga 1 kui ka KarS § 25 lg 2 – § 114 lg 1 p-ga 3.⁸

Eelnev puudutas kuriteo õiguslikku kvalifikatsiooni, kui tegemist on mõrvaga seetõttu, et tapmistegu on suunatud vähemalt kahe inimese vastu ning puuduvad muud mõrvale viitavad

⁵ RKKKo 1-15-10119/80, p-d 19–20.

⁶ RKKKo 1-15-10119/80, riigikohtunik E. Kergandbergi eriarvamus.

⁷ RKKKo 3-1-1-106-98.

⁸ RKKKo 1-15-10119/80, p-d 32–34.

tunnused. Olukord on erinev, kui kahe inimese tapmisele suunatud teo puhul saabub üksnes ühe kannatanu surm, kuid lõpule viidud tapmine vastab eraldivõetuna lisaks ka mõnele KarS § 114 lg 1 p-s 1, 2 või 5–8 nimetatud tapmise kvalifitseerivale tunnusele. **Sellisel juhul tuleb tegu kvalifitseerida lõpule viidud mõrvana KarS § 114 lg 1 p 3 ja vastava tapmisteo viisi või motiivi iseloomustava muu punkti järgi. Sellises olukorras ei moodusta mõrvakitse lõpule viidud mõrvaga kogumit, vaid neeldub lõpule viidud mõrvas, ja puudub vajadus viidata täiendavalt KarS § 25 lg-le 2, kuigi üks tapmistest jäi katsestaadiumi.**⁹

2.1.3. Eksimus õigusvastasust välistavas asjaolus hädakaitse puhul ([1-16-9964/36](#))

Lahendis 1-16-9964/36 selgitas Riigikohtu kriminaalkolleegium KarS § 31 lg 1 kohaldamist hädakaitse kontekstis. KarS § 31 lg 1 sätestab, et tahtlik tegu ei ole õigusvastane, kui isik seda toime pannes kujutab endale ekslikult ette asjaolusid, mis välistaksid teo õigusvastasuse. KarS § 31 lg 1 kohaldamiseks tuleb järelikult tuvastada, et isiku poolt ettekujutatud asjaolude tegelikkusele vastavuse korral esineks isiku käitumises mõni õigusvastasust välistav asjaolu.¹⁰

Hädakaitse kontekstis saab KarS § 31 lg 1 kohaldamisest rääkida juhul, kui isiku poolt ekslikult ettekujutatud asjaolude kogumist tuleneb hädakaitseisund ehk isiku ettekujutuse kohaselt on tegemist vahetu õigusvastase ründega. Kui isik kujutab ette hädakaitseisundit loovaid asjaolusid ning on seega enda hinnangul õigustatud kaitsetegevuseks, tuleb KarS § 31 lg 1 kohaldamisel kontrollida, kas isiku kaitsetegevus on tema ettekujutatavate asjaolude valguses sobiv ründe lõpetamiseks, kuid samas säästvaim vahend selle eesmärgi saavutamiseks. **See tähendab, et isiku kaitsetegevus peab jääma ettekujutatava hädakaitse piiridesse (KarS § 28 lg 2).** Kui isik ületab tema ettekujutatavatest asjaoludest lähtuvalt hädakaitse piire, ei välista ettekujutatud asjaolud teo õigusvastasust, mistõttu sellisel juhul KarS § 31 lg 1 ei kohaldu. Lisaks peab isiku kaitsetegevus olema kantud kaitsetahtest, mis tähendab, et kaitsetegevus peab ettekujutatud asjaoludest lähtudes olema suunatud ründe tõrjumisele. Seega kehtivad jätkuvalt hädakaitseõiguse teostamise üldnõuded. Viidatud põhimõtte tuleneb tõsiasiast, et ründe olemasolus eksiv isik ei saa olla õiguslikult paremas olukorras kui isik, kes tõrjub tegelikkuses aset leidvat vahetut õigusvastast rünnet.¹¹

Juhul kui ekslikult ettekujutatud õigusvastase ründe tõrjumisel jääb isiku kaitsetegevus hädakaitse piiridesse, ei tähenda see tingimata, et ta vabaneb vastutusest täielikult. KarS § 31 lg 1 teise lause kohaselt vastutab õigusvastasust välistava asjaolu suhtes eksimuses olnud isik seaduses sätestatud juhtudel ettevaatamatusest toime pandud süüteo eest. Seda juhul, kui ta käitumine vastab ettevaatamatusdelikti koosseisule, on õigusvastane ja süüline.¹²

2.1.4. Tagajärje omistamine kolmanda isiku sekkumise puhul ([1-15-6223/49](#))

Koosseisupärane tagajärg on isikule süüks arvatav juhul, kui tema tegu on tagajärjega põhjuslikus seoses ja tagajärg on isikule objektiivselt omistatav. Tegevusetusdelikti korral tuleb aga silmas pidada põhjusliku seose tuvastamise eripära: põhjuslikkus tuleb konstrueerida hüpoteetilisena. See tähendab, et nõutava teo tegemata jätmise ja tagajärje vahel on põhjuslik seos, kui kindla teadmisega külgneva tõenäosusega saab väita, et see oleks mõjutanud tegelikkuses aset leidnud sündmuste ahelat sedavõrd, et tagajärg ei oleks saanud.¹³

⁹ RKKKo 1-15-10119/80, p 35.

¹⁰ RKKKo 1-16-9964/36, p 15.

¹¹ RKKKo 1-16-9964/36, p 16. Hädakaitseõigusele esitatavate nõuete kohta vt ka RKKKo 3-1-1-65-15, p 10.

¹² RKKKo 1-16-9964/36, p 17. Vt ka RKKKo 3-1-1-108-13, p 19.

¹³ RKKKo 1-15-6223/49, p 15. Vt ka RKKKo 3-1-1-13-07, p 11; RKKKo 3-1-1-4-08, p-d 11 ja 15; RKKKo 3-1-1-79-10, p 26.

Kuigi esmapõhjustaja tekitatud põhjuslik ahel ei pruugi kulgeda teiste inimeste sekkumiseta, ei välista ohu algpõhjustaja teo põhjuslikkust igasugune kolmanda isiku sekkumine, mis mõjutab algpõhjustaja loodud ohu kulgemist. Põhjuslikkuse katkemisest on sellistes situatsioonides alust rääkida juhul, kui aset leidnud sekkumise määr on nii oluline, et selle tulemusena ei saa enam rääkida algpõhjustaja loodud ohust. Sellisel juhul kõrvaldab kolmanda isiku sekkumine algpõhjuse kulgemise ning asendab selle enda vallandatava uue kausaalahelaga, mis viib koosseisupärase tagajärje saabumiseni. **Kolmandast isikust garandi tegu, millega ta sekkub ohu kulgemisse negatiivse tagajärje ärahoidmiseks, on aga üldjuhul hinnatav kui loomulik osa algpõhjustaja loodud ohu kulgemisest. Seega ei katkesta kolmandast isikust garandi sekkumine reeglina ohu algpõhjustaja tekitatud põhjuslikkust.**¹⁴

Lisaks põhjuslikule seosele tuleb tuvastada, kas tagajärg on teo toimepanijale objektiivselt omistatav. Materiaalsete ettevaatamatusdeliktide puhul on teo toimepanijale tehtava etteheite sisu õigushüve rikkumine tema hoolsusvastase käitumisega. Kui aga isikult oodatav hoolsuspärane alternatiivkäitumine ei oleks õigushüve päästnud, muutuks selline etteheide sisutihjaks. Selle vältimiseks on ettevaatamatusdeliktide puhul vaja tuvastada õigusvastasusseos. Õigusvastasusseos esineb juhul, kui hoolsuspärane käitumine oleks vähendanud samaväärse tagajärje saabumise riski ning suurendanud õigushüve päästmise võimalust. **Õigusvastasusseos aga puudub, kui saab kindlalt väita, et ka hoolsuspärane käitumine oleks viinud hinnanguliselt samaväärse tagajärje saabumiseni: sellisel juhul on tagajärje saabumine objektiivselt vältimatu ega ole enam seotud isiku hoolsusvastase käitumisega. Pelgalt võimalus, et ka hoolsuspärase käitumise korral pole täielikult välistatud samaväärse tagajärje saabumine, pole piisav õigusvastasusseose välistamiseks.**¹⁵

2.1.5. Muu sugulise iseloomuga tegu KarS § 141 lg 1 mõttes ([1-16-5792/101](#))

KarS § 141 lg 1 dispositsiooniga on hõlmatud inimese tahte vastaselt temaga suguühtesse astumine või muu sugulise iseloomuga teo vägivallaga toimepanemine või ära kasutades seisundit, milles ta ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimunust aru saama. KarS § 141 mõttes on *muu sugulise iseloomuga tegu* suguühtest erinev sugulise iseloomuga tegu. Kuigi *muu sugulise iseloomuga tegu* on määratlemata õigusmõiste, saab seda sisustada kohtupraktikaga ja tagada seeläbi kooskõla määratletuspõhimõttega. Nt on kohtupraktikas muu sugulise iseloomuga teona käsitatud suguelundite silitamist ja puutumist. **Seega saab mingi teo sugulisest iseloomust rääkida ennekõike selliste tegude puhul, millel on välise teopildi põhjal ühemõtteliselt seksuaalne tähendus.** Seejuures ei ole tähtis, et selle teo toimepanija ajend oleks enda seksuaalse erutuse või rahulduse esilekutsumine. Niisugune tegu võib olla kantud ka nt vihast, kättemaksusoovist või seotud kannatanu tahte murdmisega mõne muu kuriteo toimepanemisel. **Siiski ei saa sugulise iseloomuga teoks KarS § 141 mõttes lugeda igasugust ühemõtteliselt seksuaalse tähendusega käitumist, vaid üksnes sellist tegu, mille korral on inimese seksuaalse enesemääramisõiguse riive piisavalt oluline.** Juhtudel, mil kannatanu on tema tahte vastaselt kaasatud suguühtesse, on seda õigushüve alati oluliselt kahjustatud. Muu sugulise iseloomuga teo puhul sõltub kohtu hinnang õigushüve kahjustamise ulatusele igal üksikjuhul teo toimepanemise asjaoludest ja tuleb faktiliste asjaolude põhjal tuvastada. Seejuures tuleb hinnata sündmuse kulgemist tervikuna, arvestades teo laadi, intensiivsust, kestust ja muid teo toimepanemise asjaolusid, sh poolte omavahelisi suhteid.¹⁶

¹⁴ RKKKo 1-15-6223/49, p 17.1.

¹⁵ RKKKo 1-15-6223/49, p-d 18 ja 19.

¹⁶ RKKKo 1-16-5792/101, p-d 13–15. Vt ka RKPJKo 3-4-1-13-15, p 46; RKKKo 3-1-1-11-10, p 9.2; RKPJKo 3-4-1-19-10, p 40.

2.1.6. Erootiline situatsioon KarS § 178 lg 1 mõttes ([1-16-5792/101](#))

KarS § 178 lg 1 dispositsioon sisaldab noorema kui kaheksateistaastase isiku pornograafilises või noorema kui neljateistaastase isiku pornograafilises või erootilises situatsioonis kujutava pildi, kirjutise või muu teose või selle reproduktsiooni valmistamist, omandamist või hoidmist, teisele isikule üleandmist, näitamist või muul viisil kättesaadavaks tegemist. Kuna *pornograafia* ja *erootika* on normatiivsed koosseisutunnused ja eeldavad seetõttu õiguslikku hinnangut, tuleb teo kvalifitseerimiseks KarS § 178 lg 1 järgi lahendada küsimus, kas alaealist kujutaval teosel on pornograafiline või erootiline sisu.¹⁷

Pornograafia mõiste sisustamisel saab lähtuda pornograafilise sisuga ja vägivalda või julmust propageerivate teoste leviku reguleerimise seaduse § 1 lg 2 p-s 3 sätestatust, mille kohaselt on pornograafia selline kujutamiskiis, mis toob teisi inimlikke seoseid tagaplaanile jättes seksuaalsed toimingud labaselt ja pealetükkivalt esiplaanile. Selles määratluses kasutatud seksuaalsuse kriteerium on kohaldatav ka erootika mõiste sisustamisel. **Seksuaalsus on seega üldmõiste: käsitamaks mingit teost pornograafilise või erootilisena, peab sellel kujutatulema rõhutatult seksualiseeritud. See tähendab, et nii pornograafilist kui ka erootilist situatsiooni kujutava teose all tuleb mõista sellist teost, mis sisaldab üheselt seksuaalsele viitavat kujutist.** Pornograafia ja erootika on **eristatavad** selle alusel, kas ja kuivõrd esiletükkivalt on seksuaalsust teosel kujutatud. Nagu pornograafilist situatsiooni kujutava teose puhul, on ka erootilise sisuga teosel kujutatud domineerivalt seksuaalsusega seotut, nt poseeriva isiku erogeenset kehapiirkonda, kuid mitte labaselt ja pealetükkivalt nagu pornograafilise sisuga teosel. Ekslik on seisukoht, mille kohaselt avaldub erootiline kujutamiskiis kunstilise kujundi kaudu. **Erootilise sisuga on KarS § 178 lg 1 mõttes muu hulgas selline teos, millel on kujutatud tavapärasest olekut või tegevust, kuid teoses on keskendutud alasti kehade näitamisele ja salvestamisele ning teosel kujutatule muu tähendus on peaaegu olematu.** Samuti tuleb arvestada teose tausta, kujutatud poose ja kujutamiskiisi (nt kaamera keskendumine suguelunditele), teose käitlemise raamistikku ning teose autorit.¹⁸

2.1.7. KarS § 133 lg 1 (inimkaubandus) ja KarS § 175 lg 1 (inimkaubandus alaealise ärakasutamise eesmärgil) vahekord ([1-17-689/29](#))

KarS § 133 lg 1 (inimkaubandus) koosseis on täidetud siis, kui kõne all oleva koosseisuteoga on inimene asetatud olukorda või teda hoitakse olukorras, kus tal tuleb täita selles karistusnormis avatud loeteluna sätestatud vastumeelset kohustust. KarS § 175 lg 1 koosseisupärase tegu on alaealise mõjutamine alustama või jätkama tegevusega, mille loetelu näeb see säte ette ammendavana, või sellele tegevusele muul viisil kaasaaitamine. Sättes loetletud tegevustest, mille jaoks alaealist ära kasutatakse või tahetakse ära kasutada, nõuab kannatanu tahtevastasust üksnes abiellumine. Muud kõne all olevad tegevused seda ei eelda.¹⁹

Inimkaubanduse mõiste on KarS §-des 133 ja 175 erinev. Lisaks sellele, et KarS §-s 175 sätestatud kuriteo objekt saab erinevalt KarS §-st 133 olla üksnes alaealine, iseloomustab kõiki KarS § 133 lg-s 1 loetletud teoalternatiive kannatanu suhtes teatud sunni kasutamine selleks, et ta täidaks talle vastumeelset kohustust. Kui selline sundiv tegu on suunatud alaealise kannatanu vastu, tuleb see kvalifitseerida KarS § 133 lg 2 p 2 järgi inimkaubandusena noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes. Samas KarS § 175 lg 1 korral on alaealise kannatanu tahet mõjutatud muul, KarS §-s 133 nimetatud viisil, et kallutada teda alustama või jätkama KarS § 175 lg-s 1 loetletud tegevust (nt panema toime kuritegu). Kõne all oleva (mõjutamis)teona võib käsitada nt hüvede pakkumisega meelitamist, veenmist või muul viisil

¹⁷ RKKKo 1-16-5792/101, p 18. Vt ka RKKKo 3-1-1-146-05, p 8.

¹⁸ RKKKo 1-16-5792/101, p-d 19–20.

¹⁹ RKKKo 1-17-689/29, p-d 7–8.

mõjutamist ilma KarS § 133 lg-s 1 nimetatud (sundimis)tegu toime panemata. **Seega ei ole KarS § 175 puhul erinevalt KarS §-st 133 nõutav kannatanu vastumeelsus (v.a sundabieliu korral). Samuti on KarS §-des 133 ja 175 sätestatud kuriteokoosseisude eristamisel oluline tähele panna, et KarS § 133 kujutab endast tagajärjedelikti, mis on lõpule viidud alles siis, kui kannatanu asetatakse olukorda, kus tal tuleb täita vastumeelset kohustust, või teda hoitakse sellises olukorras. Seevastu KarS § 175 on koosseisutüübilt teodelikt, kuna karistatav on juba alaealise mõjutamine või tema tegevusele muul viisil kaasaaitamine ja koosseisu täidetuks lugemine ei sõltu sellest, kas kannatanu ka alustas või jätkas tegevust, mille jaoks teda taheti ära kasutada.**²⁰

KarS §-de 133 ja 175 kohaldamisel on määrav, kas teo toimepanija või mõni muu isik omandab või omandaks kannatanu ärakasutamise korral täielikult või osaliselt ärakasutamisest saadava kasu (nt raha või muu hüve). **Seepärast tuleb KarS §-des 133 ja 175 loetletud tegevuste all, mille jaoks teo toimepanija kannatanut ära kasutab või tahab ära kasutada, mõista tegevusi, millel on teatud majanduslik iseloom.** Reeglina on see nii nt juhtudel, mil kannatanut sunnitakse või meelitatakse töötama tavapäratutel tingimustel või tegelema kerjamisega, mille eest saadav tulu läheb kas täielikult või osaliselt teo toimepanijale või kellelegi kolmandale. Teatud laadi majanduslik iseloom peab olema ka pealesunnitud teenuse osutamise (nt prostitutsioon) või muu ärakasutamise vormi korral (nt vahendatakse tasu eest inimest, keda sunnitakse astuma abiellu). **Samuti saab kuriteo toimepanemisele sundimist või kallutamist käsitada inimkaubandusega seotud teona KarS § 133 või § 175 mõttes vaid juhul, kui see kätkeb endas teo toimepanija või kellegi kolmanda majanduslikku huvi.** Vastasel korral ei oleks võimalik eristada seda tegu sellisest karistatavast käitumisest, kus alaealist kihutatakse mingile kuriteole (nt panema toime vargust).²¹

2.1.8. Alaealise mõjutamine modelli või näitlejana pornograafilises etteastes või teoses ülesastumiseks ja alaealise kujutamine pornograafilises või erootilises situatsioonis KarS §-de 175 ja 178 mõttes ([1-17-689/29](#))

KarS § 175 dispositsioonis räägitakse alaealise mõjutamisest astuma üles modelli või näitlejana pornograafilises või erootilises etteastes või teoses. Nagu muudegi KarS §-s 175 loetletud tegevuste puhul, mille jaoks alaealist kannatanut tahetakse ära kasutada, peab ka kannatanu ärakasutamisel pornograafilises või erootilises etteastes või teoses olema teatud **majanduslik iseloom.** Majandusliku iseloomuga on tegemist, kui teo toimepanija või keegi teine teeniks alaealise pornograafilise või erootilise etteaste või teose pealt tulu (nt mõjutatakse alaealist osalema pornotööstuses). **Seega ei pea KarS § 175 silmas juhtusid, kus isik mõjutab alaealist, et jälgida tema pornograafilist või erootilist etteastet või kasutada alaealist kujutavat teost ainult isiklikuks otstarbeks (nt enda seksuaalelamuse esilekutsumiseks või etteaste või teose talletamiseks, et seda üksnes sel eesmärgil edaspidi kasutada).**²²

Erinevalt KarS §-st 175 kõneleb § 178 üldisemalt alaealise kujutamisest pornograafilises või erootilises situatsioonis. Kuna § 175 hõlmab üksnes alaealise kasutamist pornograafilises või erootilises etteastes või teoses modelli või näitlejana, tuleb seda koosseisutunnust mõista kitsendavalt, võrreldes §-s 178 sätestatuga. Seega on nimetatud sätetes sisalduvad koosseisutunnused erinevad. Kriminaalkolleegium leidis, et **KarS § 175 alla ei kuulu juhud, kus alaealine poseerib pornograafilises situatsioonis eraviisilise veebipõhise otseülekande käigus või ta saadab omavahelises internetisuhtluses teisele isikule endast pornograafi-**

²⁰ RKKKo 1-17-689/29, p 9.

²¹ RKKKo 1-17-689/29, p-d 10–11.

²² RKKKo 1-17-689/29, p 14.

lise või erootilise sisuga pilte. Nende näidete puhul ei saa rääkida alaealise osalemisest pornograafilises või erootilises etteastes või teoses modelli või näitlejana.²³

2.1.9. Juriidilise isiku juhatuse liikme karistusõiguslik vastutus ([4-16-5811/27](#))

Juriidiline isik vastutab vaid siis, kui tema organi, selle liikme, juhtivtöötaja või pädeva esindaja käitumises esinevad kõik KarS § 2 lg-s 2 sätestatud deliktstruktuuri elemendid ehk kui tegu vastab süüteokoosseisule, on õigusvastane ja isik on selle toimepanemises süüdi. Kui mõni deliktstruktuuri elementidest teo toime pannud füüsilise isiku käitumises puudub, on juriidilise isiku karistamine välistatud.²⁴

Kuna tegevusetusdeliktide objektiivne koosseis nõuab ka tegutsemiskohustuse tuvastamist ja isiklikult nõutava teo konstrueerimist, tuleb KarS § 14 lg-s 1 sätestatud isiku tegevusetuse koosseisupärasuse hindamisel näidata, et tegutsemiskohustus oli konkreetsel füüsilisel isikul. Samuti tuleb näidata, milline oli nõutav tegu, mille see füüsiline isik tegemata jättis. Samas tuleb silmas pidada, et juriidilise isiku ja tema juhatuse liikme kohustusi **ei saa samastada** ja üldjuhul juhatuse liige juriidilise isiku kohustuse täitmise eest isiklikult ei vastuta. Seega, kui juriidiline isik jätab täitmata avalik-õigusliku tegutsemiskohustuse, ei tähenda see üldjuhul, et sama kohustust oleksid isiklikult rikkunud ka selle juriidilise isiku juhatuse liikmed. **Juhatusel selline vastutus nõuab eraldi õiguslikku alust, mis paneb tegutsemiskohustuse juriidilise isiku kõrval ka juhatuse liikmele isiklikult.** Nii on avalikus õiguses norme, mis panevad juhatuse liikmele kohustuse tegutseda, tagamaks juriidilise isiku teatud kohustuse täitmine. **Küll aga ei saa karistusõiguslikku vastutust loovat tegutsemiskohustust tuletda üldisest hoolsuskohustusest, kuna see oleks vastuolus karistusõiguse määratletuse põhimõttega.** Kui seadusandja on teatud erivaldkondades otsustanud kehtestada regulatsiooni, mis paneb juriidilise isiku esindajale selgesõnalise kohustuse korraldada juriidilise isiku valdkonnaspetsiifiliste kohustuste täitmine, ei saa teistes erivaldkondades asuda analoogset kohustust tuletama abstraktsest üleüldisest hoolsuskohustusest.²⁵

2.1.10. Juhatusel liikmete tööülesannete jaotuse karistusõiguslik tähendus tegevusetusdelikti puhul ([4-17-1195/22](#))

Riigikohtu kriminaalkolleegium leidis lahendis 4-17-1195/22, et **juhatuse liikmete karistusõiguslikku vastutust ei saa automaatselt tuletada vaid asjaolust, et juhatuse liikmed on jätnud teatud kohustuse täitmata.** Tulenevalt individuaalvastutuse põhimõttest, eeldab ka juhatuse liikme karistusõiguslikule vastutusele võtmine tema teo koosseisupärasuse, õigusvastasuse ja süü tuvastamist (KarS § 2 lg 2).²⁶

Kuna kohustatud isikud ei saa omavahelise sisemise kokkuleppega vabastada mõnd kohustatud isikut seadusest tulenevast kohustusest, ei mõjuta ka juriidilise isiku juhatuse liikmete sisemise tööjaotuse kokkulepe seadusest tuleneva kohustuse kehtivust. Seega vastutavad kõik juhatuse liikmed, sõltumata võimalikust tööjaotusest. Küll aga võivad juhatuse liikmed efektiivse juhtimise tagamiseks ettevõtja hoolsuse raamides kohustusi omavahel jaotada. **Sellise tööjaotuse korral rakendub usalduspõhimõte, mille alusel võivad juhatuse liikmed üldjuhul tugineda eeldusele, et jaotatud kohustused saavad nõuetekohaselt täidetud.** Nt kui

²³ RKKKo 1-17-689/29, p 15.

²⁴ RKKKo 4-16-5811/27, p 11. Vt ka RKKKo 3-1-1-7-04, p 10; RKKKo 3-1-1-66-14, p-d 6 ja 8; RKKKo 3-1-1-84-16, p 27.

²⁵ RKKKo 4-16-5811/27, p-d 12 ja 15. Vt ka RKKKo 3-1-1-84-07, p 8; RKKKo 3-1-1-43-08, p 9; RKKKo 3-1-1-84-16, p 28.

²⁶ RKKKo 4-17-1195/22, p 5.

tööjaotuse kohaselt raamatupidamise eest vastutav juhatus liige jätab teiste juhatuse liikmete teadmata raamatupidamise korraldamata, võivad teised juhatuse liikmed usalduspõhimõttele tuginedes endiselt eeldada, et kohustus on nõuetekohaselt täidetud. **Sellisel juhul on teised juhatuse liikmed tegutsenud kohustuse täitmisel korralliku ettevõtja hoolsusega, mistõttu ei saa neile ette heita nõutava teo tegemata jätmist.** See aga ei tähenda, et igasugune tööjaotus välistab automaatselt kõigi teiste juhatuse liikmete vastutusele võtmise. Muu hulgas ei saa usalduspõhimõttele tugineda juhul, kui sellise tööjaotuse rakendamine on juba iseenesest vastuolus korralliku ettevõtja hoolsuse standardiga. See tuleb kõne alla nt olukorras, kus juba tööjaotuses kokku leppimisel on selge, et selline tööjaotus ei taga kohustuse nõuetekohast täitmist (nt tööjaotusega pannakse kohustus isikule, kes ei ole valmis või võimeline konkreetset kohustust täitma). Samuti ei saa usalduspõhimõttele tugineda juhul, kui ilmnevad asjaolud, mis annaksid korralliku ettevõtja hoolsusega tegutsevale juhatuse liikmele aluse kahelda jaotatud kohustuse nõuetekohases täitmisel. Nt kui juhatuse saab teada, et konkreetne juhatuse liige ei ole oma kohustust täitnud või et ta ei ole valmis või võimeline kohustust edaspidi nõuetekohaselt täitma, ei saa teised juhatuse liikmed enam tugineda eeldusele, et konkreetne juhatuse liige täidab edaspidi kohustust nõuetekohaselt. Kui ilmnevad asjaolud, mis viitavad kohustuse mittenõuetekohasele täitmisele, on nõutav, et ka teised juhatuse liikmed, kes korralliku ettevõtja hoolsuse ülesnäitamisel peaksid sellisest asjaolust teadlikud olema, astuksid samme kohustuse nõuetekohase täitmise tagamiseks. Selliste sammude astumata jätmisel on ka teised juhatuse liikmed jätnud tegemata neilt nõutava teo, mistõttu vastutavad ka nemad kohustuse täitmata jätmise eest. Kui juhatuse liikmed ei ole omavahel kohustusi jaotanud, ei saa juhatuse liige korralliku ettevõtja hoolsuse standardist tulenevalt eeldada, et konkreetse kohustuse täidab omal algatusel mõni teine juhatuse liige. Tööjaotuse puudumisel peavad kõik juhatuse liikmed astuma samme konkreetse kohustuse nõuetekohase täitmise tagamiseks. **Seega, kui juhatuse liikmete vahel puudub tööjaotus ning juhatusele nõutav tegu jääb tegemata, on kõik juhatuse liikmed jätnud neilt nõutava teo tegemata. Seetõttu tuleb tööjaotuse puudumise korral kõne alla kõigi juhatuse liikmete vastutus konkreetse kohustuse täitmata jätmise eest.**²⁷

2.1.11. Raviviga kui hoolsusvastane käitumine ([1-15-6223/49](#))

Meditsiinivaldkonnas on hoolsusvastase käitumisega tegemist ennekõike juhul, kui osutatud tervishoiuteenus ei vasta kvaliteedinõuetele ehk esineb raviviga. Tervishoiuteenuse kvaliteedinõuete kindlaksmääramisel lähtutakse võlaõigusseaduse §-st 762, mille kohaselt peab tervishoiuteenus vastama vähemalt arstiteaduse üldisele tasemele teenuse osutamise ajal ja seda tuleb osutada tervishoiuteenuse osutajalt tavaliselt oodatava hoolega. Arstiteaduse üldine tase tähendab ravimeetodeid, mida käsitletakse arstide väljaõppes ja täiendkoolituses ning millest madalamal tasemel ravimine on raviviga. Nimetatud üldine tase ehk arstiteaduse sisuline teadmine ja nõue konkreetse tervishoiuteenuse jaoks, nähakse ette eelkõige ravijuhendites, milles peab sisalduma konkreetse valdkonna üldtunnustatud ravimeetodid. Samas ei ole ravijuhend ainuke tervishoiuteenuse sisu ja kvaliteedi näitaja. Juhendi puudumisel või sellest välja jäävatel juhtudel on võimalik, et ravi vastab arstiteaduse üldisele tasemele ka nt üldtunnustamata ravimeetodite rakendamisel (võlaõigusseaduse § 763). Täiendavalt tuleb hoolsuskohustuse rikkumise tuvastamisel arvestada ka head meditsiinilist tava ja meditsiinieetikat.²⁸

Ka ebaõige diagnoosi panemine võib olla käsitatav raviveana. Inimorganismi keerukust ja iga inimese eripära arvestades on arusaadav, et patsiendil avalduvad sümptomid ei võimalda alati üheselt ja kohe haiguse tegelikku olemust tuvastada, mistõttu peab patsiendi haiguse diagnoosimisel vältimatult aktsepteerima arsti piisavat hindamis- ja otsustamisruumi. Karistusõiguslik

²⁷ RKKKo 4-17-1195/22, p-d 6–10.

²⁸ RKKKo 1-15-6223/49, p 10.

reageerimine ekslikele diagnoosidele oleks vastuolus karistusõiguse aktsessoorsuse põhimõttega ning võib takistada meditsiinivaldkonna toimimist. Sellest tulenevalt ei ole ka hoolsuskohustuse rikkumisena käsitatav igasugune olukord. **Hoolsuskohustuse rikkumiseks saab pidada sellist diagnoosiviga, mis ületab meditsiiniliselt paratamatu ja meditsiinieetiliselt tolereeritava riski piire. Karistusõiguslikult relevantse diagnoosiveaga on tegemist juhul, kui tervishoiuteenuse osutajalt tavaliselt oodatava põhjalikkuse ja hoolega tegutseval tervishoiutöötajal puudub objektiivne alus konkreetse diagnoosi panemiseks või selle välistamiseks.** See tuleb kõne alla juhtudel, kus sümptomid ja muud olulised haiguse olemusele viitavad asjaolud ei võimalda tervishoiutöötajal vastavat diagnoosi panna või seda välistada või kui diagnoosi panemine või välistamine nõuaks tervishoiutöötajalt enne lisaandmete kogumist, nt analüüside, uuringute tegemist või patsiendi vaatluse alla jätmist.²⁹

2.1.12. Armukadedus muu madala motiivina KarS § 58 p 1 mõttes ([1-15-10119/80](#))

KarS § 58 p 1 kohaselt on karistust raskendavad asjaolud omakasu või muu madal motiiv. Säte sisaldab avatud loetelu, mida tuleb kohtupraktikas sisustada. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kogu koosseis leidis, et karistust raskendava asjaoluna peab kuriteo toimepanemise motiivi käsitlemine madalana kätkema endas igal üksikjuhul selle motiivi erilist hukkamõistetavust. Teomotiivi lugemine madalaks ei saa oleneda üksnes sellest, kas see on nii-öelda üldinimlikult hukkamõistetav. **Kohtu hinnang, kas kuritegu on toime pandud madalal motiivil või mitte, sõltub teo toimepanemise asjaoludest, arvestades kuriteo eripära. Kolleegium leidis, et armukadedus ei ole alati üldinimlikult hukkamõistetav.** Lisaks tuleb tähele panna, et kuriteo toimepanemine madalal motiivil eeldab KarS § 16 lg 2 kohaselt tahtluse vormina kavatsetust, mis tähendab süüteokoosseisule vastava asjaolu teostamise eesmärgiks seadmist ehk isiku liikumapanevaks jõuks peab olema mingi taotletav eesmärk.³⁰

Lahendile esitati eriarvamus. Selles leiti, et kuigi KarS § 58 kommentaarides on kirjas, et § 58 loetelu on ammendav, sätestab § 58 p 1 *muu* madala motiivi, mis eriarvamuse kohaselt ei saa olla ammendava loetelu tunnus. Eriarvamuse kohaselt pole mõeldav, et kohus mõtleb iseseisvalt välja uusi madalaid motiive, millest lähtuvalt karistust raskendada.³¹

2.1.13. Relvalukk kui tulirelva oluline osa ([1-16-1036/96](#))

Relvaseaduse § 21 lg-te 1 ja 3 kohaselt on tulirelva oluline osa ka relvalukk. RelvaS § 21 lg 2 kohaselt laieneb tulirelva olulise osa käitlemisele sama kord, mis on kehtestatud seda liiki relva käitlemisele. **Olukorras, kus relvalukk on kasutatav tsiviilkäibes keelatud relval, on tegemist tsiviilkäibes keelatud relva olulise osaga, sõltumata sellest, millisel relval seda tegelikult kasutatakse või tahetakse kasutada.**³²

²⁹ RKKKo 1-15-6223/49, p 11. Vt ka RKKKo 3-1-1-79-10, p 22.

³⁰ RKKKo 1-15-10119/80, p-d 38–39.

³¹ RKKKo 1-15-10119/80, riigikohtunik E. Kergandbergi eriarvamus, mille punktis 2 märgituga on ühinenud riigikohtunik P. Roosma.

³² RKKKo 1-16-1036/96, p 16.

2.2. MENETLUSÕIGUS

2.2.1. VTMS § 54¹ lg 6 põhiseaduspärasus ([5-17-12](#))

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium kaalus, kas VTMS § 54¹ lg 6 on põhiseadusega vastuolus. Küsimus oli tingitud sellest, et VTMS § 54¹ lg 6 piirab mootorsõiduki eest vastutava isiku õigust vaidlustada kirjalikus hoiatamismenetluses määratud hoiatustrahvi, kuna välistab vääртеomenetluse uuendamise võimaluse juhul, kui trahv on vaidlustatud vääртеokoosseisu puudumise tõttu. Menetluse uuendamise või trahviteate tühistamise võimalus on ette nähtud üksnes VTMS § 54⁶ lg-s 3 (VTMS § 54⁵ lg-tes 4 ja 6 kirjeldatud olukord) või VTMS § 54⁶ lg-s 6 (VTMS § 54⁵ lg-tes 3 ja 5 kirjeldatud olukord) nimetatud juhtudel.³³

Asjaolust, et menetluse uuendamine või trahviteate tühistamine on võimalik vaid piiratud juhtudel, ei saa teha ühest järeldust, et mootorsõiduki eest vastutava isiku õigus vaidlustada hoiatustrahvi on piiratud üksnes nimetatud alustega ning muudel põhjustel, sh vääртеokoosseisu puudumise tõttu, trahvi kohtuvälises menetluses vaidlustada ei saa. Esiteks ei piira mootorsõiduki eest vastutava isiku kaebeõigust VTMS § 54⁵ lg-te 1 ja 2 sõnastus, mis esmajoones reguleerivad trahviteate vaidlustamist kohtuvälise menetleja juures. Teiseks ei näe VTMS § 54⁶ lg 2 ette alust jätta muul põhjusel esitatud kaebus läbi vaatamata. Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi hinnangul ei saa vääртеokoosseisu puudumise tõttu esitatud kaebust jätta läbi vaatamata nt VTMS § 54⁶ lg 2 p 2 alusel, mille kohaselt jäetakse kaebus läbi vaatamata siis, kui selle on esitanud isik, kellel puudub kaebeõigus. Säte viitab kaebeõiguse sisustamise osas otsesõnu VTMS § 54⁵ lg-le 1, mis annab kaebuse esitamise õiguse mootorsõiduki eest vastutavale isikule seda õigust kuidagi piiramata.³⁴

Eeltoodu põhjal jõudis põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium seisukohale, et **vääртеomenetluse seadustikus on lünk** – ühelt poolt ei piira seadus hoiatustrahvi vaidlustamist, teisalt ei nähta kohtuvälisele menetlejale ette ühtki käitumisvõimalust olukorras, kus mootorsõiduki eest vastutav isik vaidlustab hoiatustrahvi vääртеokoosseisu puudumise tõttu. Menetleja ei saa jätta kaebust läbi vaatamata, samas ei ole tal alust ei kaebuse rahuldamiseks, vääртеomenetluse uuendamiseks, trahviteate tühistamiseks ega rahuldamata jätmiseks. Seetõttu tekib küsimus, kuidas seadust tõlgendada: kas VTMS § 54⁵ lg-tes 3–6 nimetatud alustel esitatud kaebus tuleb jätta läbi vaatamata, kuna mootorsõiduki eest vastutava isiku kaebeõigus on piiratud, või tuleb seadust tõlgendada viisil, et isiku kaebeõigus ei ole piiratud ning vääртеomenetlus tuleb uuendada ka juhul, kui mootorsõiduki eest vastutav isik on esitanud kaebuse vääртеokoosseisu puudumise tõttu.³⁵

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium asus seisukohale, et VTMS § 54⁶ lg-s 6 sätestatud vääртеomenetluse uuendamise alust tuleb analoogia alusel kohaldada ka juhul, kui hoiatustrahvi vaidlustab mootorsõiduki eest vastutav isik. Selline tõlgendus viib põhiseadusega kooskõlas oleva tulemuseni, kuna tagab ka mootorsõiduki eest vastutava isiku õiguste kohtuliku kaitse. Samuti koheldakse sellisel juhul mootorsõiduki eest vastutavat isikut võrdselt isikuga, kelle andmed esitas mootorsõiduki eest vastutav isik VTMS § 54⁵ lg 3 või 5 kohaselt kaebuses ning kes vaidlustas hoiatustrahvi VTMS § 54⁶ lg 6 kohaselt.³⁶

³³ RKPJKo 5-17-12, p-d 19 ja 29.

³⁴ RKPJKo 5-17-12, p 30.

³⁵ RKPJKo 5-17-12, p 31.

³⁶ RKPJKo 5-17-12, p 35.

2.2.2. Seaduse tagasiulatuv jõud liitkaristuse mõistmisel ([1-16-9178/33](#))

KarS § 5 lg 2 lausetest 2 ja 3 lähtub, et seadusel, mis välistab teo karistatavuse, karistamise vangistusega või lühendab vangistust, on tagasiulatuv jõud isiku suhtes, kes kannab temale jõustunud otsusega mõistetud vangistust või kellele jõustunud otsusega mõistetud vangistus pööratakse täitmisele. Sellisel juhul vähendatakse karistust uues seaduses samasuguse teo eest ette nähtud karistuse ülemmääraneni või kui tegu ei ole enam kuriteona karistatav, vabastatakse isik vangistusest. **Eelnevast tulenevalt ei mõjuta kergem karistusseadus KarS § 65 lg 2 alusel liitkaristuse mõistmist, vaid võib anda aluse üksnes liitkaristuse täitmisele pööramise korral karistust vähendada.** Samuti nähtub 1. jaanuaril 2015 jõustunud KarS § 5 lg 2 redaktsiooni puudutavast seletuskirjast, et selle sättega sooviti piirata muudatuste tagasiulatuvat mõju üksnes nende isikutega, kellele on mõistetud reaalne vanglakaristus ning kes vangistust kannavad või kelle vangistus pööratakse täitmisele. On selge, et isiku vabaduse piiramine vangistusega on sedavõrd intensiivne põhiõiguste riive, et seaduse tagasiulatuv kohaldamine on neile isikutele põhjendatud. **Seega peetakse KarS § 5 lg-s 2 vangistuse täitmisele pööramise all silmas üksnes neid olukordi, kus isik asub realselt vangistust kandma.**³⁷

2.2.3. Ringkonnakohtu kohustus kutsuda kahtlustatav või süüdistatav kohtuistungile vahistamisasjas ([1-17-4926/40](#))

Riigikohtu kriminaalkolleegium kaalus asjas 1-17-4926, kas ja missuguses ulatuses peab ringkonnakohus määruskaebemenetluses vahistamise üle otsustamisel järgima KrMS §-s 131 ette nähtud vahistamiskorda kahtlustatava või süüdistatava kohtuistungile kutsumise osas. Vahistamise ja vahistamisest keeldumise määrad on paigutatud põhiõigusi eriti intensiivselt riivavate kohtumääruste loetellu, mille läbivaatamisele ringkonnakohtus laieneb KrMS § 390 lg 4 järgi täiendava garantiina kohustus lahendada asja suulises menetluses. Selle sätte kohaselt tuleb kaebuse läbivaatamiseks korraldatavale kohtuistungile kutsuda kahtlustatava või süüdistatava kaitsja või alaealise esindaja ning prokurör. Kuna aga kahtlustatava või süüdistatava kohtuistungile kutsumise kohustus KrMS § 390 lg-s 4 ette ei nähta, ei takista nende isikute ilmumata jätmine määruskaebuse läbivaatamist. Olenemata KrMS § 390 lg 4 esimese lause sisust, ei saa vahistamismäärust tegev ringkonnakohus täielikult eirata KrMS §-s 131 märgitud. KrMS § 131 lg-st 3 lähtudes tuleb anda kahtlustatavale või süüdistatavale võimalus soovi korral kohtuistungist isiklikult osa võtta ja esitada vahistamisaotluse põhjendatuse kohta selgitusi. Iseäranis oluline on kahtlustatava või süüdistatava kohtuistungist teavitamine siis, kui määruskaebuse esitaja (prokuratuur) põhistab kuriteokahtlust või vahistamise vajadust uute tõendite või asjaoludega (nt vahepeal kogutud kuriteokahtlust täiendavalt kinnitavate või vahistamise vajalikkust puudutavate lisatõenditega).³⁸

Kriminaalkolleegium asus seisukohale, et **juhtudel, mil määruskaebemenetluses vaidlustatakse vahistamisest keeldumist, peab ringkonnakohus KrMS § 390 lg 3 ja § 131 lg 3 koostoimes teatama kahtlustatavale või süüdistatavale kohtuistungi toimumise aja ja koha ning selgitama, et tal on õigus kohtuistungist isiklikult osa võtta ning õigus olla ära kuulatud.** Kohtuistungi ajast ja kohast teatamata jätmist ning vastavasisulise selgituse mitteandmist tuleb käsitada kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumisena KrMS § 339 lg 2 mõttes siis, kui rikkumise tõttu võeti kahtlustatavalt või süüdistatavalt võimalus osaleda vahistamisaotluse arutamisel ja olla ära kuulatud ning see rikkumine mõjutas asja otsustamist (nt oleks kahtlustatav või süüdistatav saanud anda selgitusi selliste vahistamisaotluse lahendamise seisukohalt oluliste asjaolude kohta, mis kaitsjale teada ei olnud ega pidanudki teada olema või mis olid seotud tema isikuga sellisel määral, et nende kohta selgituste andmine kaitsja

³⁷ RKKKo 1-16-9178/33, p 15.

³⁸ RKKKm 1-17-4926/40, p-d 16–20.

vahendusel poleks olnud tõhus). Kui kahtlustatavat või süüdistatavat on eespool kirjeldatud õigustest teavitatud, pole määruskaebuse läbivaatamine ilma tema osavõtuta takistatud.³⁹

2.2.4. Avalik-õigusliku nõudeavalduse esitamise tähtaeg ([1-17-4343/18](#))

Alates 1. jaanuarist 2017 on avaliku võimu kandjal võimalik kriminaalmenetluses kannatanuna esitada avalik-õiguslik nõudeavaldus süüdistatavalt nõutava avalik-õigusliku rahalise kohustuse kindlaksmääramiseks, kui sellise kohustuse tekkimise aluseks olevad faktilised asjaolud kattuvad olulises osas menetletava kuriteo tehiooludega (KrMS § 38¹ lg 2). Riigikohus on varasemalt tsiviilhagi puhul selgitanud, et kuigi KrMS § 225 lg 1 ja § 240 p 4 sätestavad tähtaja, mille jooksul tuleb tsiviilhagi esitada, on kohtupraktika kohaselt võimalik tsiviilhagi esitada juba kriminaalmenetluse alustamisest alates või enne seda, nt koos kuriteoteatega, kui pärast tsiviilhagi esitamist alustatakse selle aluseks olevas menetluses kriminaalmenetlust ja tsiviilhagi esitaja kaasatakse kannatanuna menetlusse.⁴⁰ **Ka avalik-õigusliku nõudeavalduse puhul kehtib õigus nõudeavaldust esitada kogu kriminaalasja kohtueelse menetluse vältel ehk enne KrMS § 225 lg-s 1 sätestatud tähtaja kulgemise algust.** Lisaks selgitas kolleegium, et kriminaalasja kohtueelses menetluses saab avalik-õigusliku nõudeavalduse tagamiseks kohaldada vastavaid abinõusid, kui on alust arvata, et kannatanu nõude tagamata jätmine võib kohtulahendi täitmist raskendada või selle võimatuks muuta. Alused selleks tulenevad KrMS §-st 141⁴ ja § 142 lg-st 1.⁴¹

2.2.5. Ekspertiisiakti lubatavus tõendina olukorras, kus ekspertiisimääruses märgitud ekspert ekspertiisis ei osalenud ([1-15-6223/49](#))

KrMS § 106 lg 2 p 3 kohaselt märgitakse ekspertiisimääruse lõpposas ekspertiisimäärust täitva eksperdi või riikliku ekspertiisiasutuse nimi. Seega on menetlejal üldpõhimõtte kohaselt õigus määrata ekspert ka isikuliselt. Eeltoodud õigust kitsendab KrMS § 106 lg 3, mille kohaselt juhul, kui ekspertiis korraldatakse riiklikus ekspertiisiasutuses, peab eksperdi isikuline määramine olema kooskõlastatud ekspertiisiasutuse juhiga. Kui ekspertiisiasutuses korraldatava ekspertiisi puhul on menetleja jätnud välise eksperdi kaasamise soovi ekspertiisiasutuse juhiga kooskõlastamata, ei ole määrus ekspertiisiasutusele konkreetse isiku kaasamise osas siduv. Komisjon määratakse sellisel juhul ekspertiisiasutuse sisemise töökorralduse järgi. Ekspertiisiakt on tõendina lubatav juhul, kui see vastab seaduses ja kohtupraktikas ekspertiisiaktile seatud nõuetele (KrMS § 105 lg 1 ja § 107) ehk rakenduvad ekspertiisiakti hindamise üldpõhimõtted. Üldise nõudena peab ekspertiisi korraldamiseks esinema KrMS § 105 lg-s 1 nimetatud alus ehk menetleja ekspertiisimäärus. Ekspertiisiakti koostajale näeb seadus ette vaid nõude, et tegemist peab olema eksperdigiga. Sisulise nõudena on kehtestatud, et ekspertiisi käik ja eksperdiarvamuse kujunemine peavad olema jälgitavad ja kontrollitavad, mille tagamiseks on KrMS § 107 lg 3 p-des 1 ja 2 sätestatud, et ekspertiisiaktis tuleb esitada uuringute kirjeldus, uuringutulemuste hindamise andmed ja eksperdiarvamuse põhjendus. **Seega pelgalt asjaolu, et ekspertiisi korraldamisele ei kaasatud isikut, kes on ekspertiisimääruses nimetatud, ei mõjuta vältimatult ekspertiisiakti sisulist kvaliteeti ega ekspertiisiakti lubatavust tõendina.**⁴²

³⁹ RKKKm 1-17-4926/40, p 21.

⁴⁰ RKKKm 1-17-4343/18, p-d 9–12. Vt ka RKEKo 3-1-1-106-12, p 44.

⁴¹ RKKKm 1-17-4343/18, p-d 13 ja 15.

⁴² RKKKo 1-15-6223/49, p-d 7.1–7.2. Ekspertiisi jälgitavuse kohta vt ka RKKKo 3-1-1-82-16, p 8.

2.2.6. Ekspertiisiakti tegija pädevuse ulatus ([1-15-10967/38](#))

KrMS § 107 lg 3 on märgitud, et ekspertiisiakti põhiosas tuleb esitada uuringute kirjeldus ning uuringutulemuste hindamise andmed ja eksperdiarvamuse põhjendus. KrMS § 107 lg 6 sätestab, et ekspertiisiakti lõpposas esitatakse uuringutele tuginev eksperdiarvamus. KrMS § 107 lg 4 sätestab muu hulgas, et juhul kui eksperdile esitatud küsimusele vastamine ei eelda eksperdiuuringuid ega erialateadmistele tuginevate järelduste tegemist, tuleb eksperdil keelduda küsimusele vastamisest. Nimetatud sätetest tuleneb üheselt, et ekspert on kohtumenetluses käsitatav kohtuniku abilisena olukorras, kus tõendamiseseme asjaolu tuvastamiseks on vaja vastata küsimusele, mille lahendamine on usaldusväärselt võimalik üksnes mitteõiguslike eriteadmiste alusel ja mis eeldavad erialaspetsiifilise uuringu tegemist. **Järelikult saavad eksperdi järeldused tugineda vaid tema tehtud uuringutele ja kasutatud eriteadmistele. Ekspertiisi pädevuses ei ole asuda kohtu asemele ja hakata hindama nende tõendite usaldusväärsust ja kvaliteeti, mis kinnitavad või lükkavad ümber tõendamiseseme asjaolu esinemist.**⁴³ Sealjuures peab ekspertiisiakt olema selge ja vastuoludeta, järelduste kujunemine peab olema ekspertiisiakti põhjal jälgitav ning eksperdi väited peavad olema kohtule arusaadaval viisil põhjendatud. Kui ekspertiisiakt ei vasta nendele nõuetele, muutub selles esitatud eksperdiarvamus kontrollimatuse tõttu kohtukõlbmatuks ning kohtuotsuses sellele tuginemine on käsitatav kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumisena KrMS § 339 lg 2 mõttes.⁴⁴

2.2.7. Jälitustoiminguks antud loa andmise määruse ja jälitustoimingu vaidlustamine ([1-17-7077/14](#))

Riigikohtu kriminaalkolleegium selgitas lahendis 1-17-7077/14, millises menetluses tuleb vaidlustada jälitustoiminguks antud loa andmise määrus ning millises menetluses tuleb esitada kaebus jälitustoimingu käigu, sellest teavitamata jätmise ja sellega kogutud andmete tutvustamata jätmise peale. **KrMS § 126¹⁶ lg 1 kohaselt võib kriminaalmenetluse seadustikus nimetatud alusel kohtu poolt jälitustoiminguks antud loa andmise määruse peale esitada määruskaebuse KrMS 15. peatükis sätestatud korras ehk määruskaebuse lahendamise menetluses. KrMS § 126¹⁶ lg 2 järgi võib jälitustoimingu käigu, sellest teavitamata jätmise ja sellega kogutud andmete tutvustamata jätmise peale esitada kaebuse KrMS 8. peatüki 5. jaos sätestatud korras ehk uurimiskaebemenetluses.**⁴⁵

2.2.8. Julgeolekutoimingute tegemisele kulunud aeg KrMS § 126⁴ lg 6 mõttes ([1-17-7077/14](#))

Lahendis 1-17-7077/14 selgitati ka seda, kas julgeolekutoimingute tegemisele kulunud aeg tuleb arvata KrMS § 126⁴ lg-s 6 sätestatud tähtaja hulka. KrMS § 126⁴ lg 6 sätestab, et KrMS § 126² lg 1 p-des 1, 3 ja 4 (vajadus koguda teavet kuriteo ettevalmistamise kohta selle avastamise või tõkestamise eesmärgil; vajadus koguda teavet konfiskeerimismenetluses vastavalt KrMS 16¹. peatükis sätestatule; vajadus koguda kriminaalmenetluses teavet kuriteo kohta) sätestatud alusel tehtud jälitustoimingute kestus konkreetse isiku suhtes samas menetluses ei tohi ületada üht aastat, kuid erandjuhul võib riigi peaprokurör anda loa või taotleda kohtult luba jälitustoimingu tegemiseks isiku suhtes kestusega üle ühe aasta. Julgeolekuasutuste seaduse kohaselt tehtud teabehanketoiminguid ei saa käsitada jälitustoimingutena KrMS

⁴³ Antud kriminaalasjas anti ekspertide kasutusse kogu kriminaaltoimik eeluurimisel kogutud tõenditega, kuigi ekspertidele tehti ekspertiisi tegemisel ülesandeks uurida kannatanut. Ekspertide seisukohad rajanesid osalt ka kannatanu ja tunnistajate ülekuulamise protokollis talletatud ütlustel, mille sisu oli ekspertiisiaktis loetud aprioriselt usaldusväärseks ja mida oli sellest lähtuvalt käsitatud eksperdiarvamuse kujundamisel olulise teabena.

⁴⁴ RKKKo 1-15-10967/38, p-d 13 ja 20. Vt ka RKKKo 3-1-1-79-10, p 12.2; RKKKm 3-1-1-105-16, p-d 34–35.

⁴⁵ RKKKm 1-17-7077/14, p 55.

§ 126³ mõttes ega ka seetõttu, et nende toimingute tegemise eesmärk on erinev. Julgeolekuasutuste seaduse alusel tehtavate toimingute tulem ei pruugi väljenduda kriminaalmenetluse alustamises, samas kui kriminaalmenetluse seadustikus ette nähtud jälitustoiminguid tehakse töö tuvastamiseks konkreetses kriminaalasjas ehk juba toime pandud ja veel toime pandavate kuritegude ettevalmistamise, avastamise või tõkestamise eesmärgil tõendite kogumiseks (KrMS § 126¹ lg 2 ja § 126²). Seejuures on jälitustoimingute tegemine lubatud vaid konkreetsetel kriminaalmenetluse seadustikus nimetatud juhtudel ehk selles seaduses loetletud tegude puhul ja alustel. **Seetõttu pole alust julgeolekutoimingute tegemisele kulunud aega arvata KrMS § 126⁴ lg-s 6 sätestatud tähtaja hulka.**⁴⁶

2.2.9. Oluliselt häiriva müra tekitamise tõendamine ([4-16-6493/27](#))

Karistusõiguslik vastutus oluliselt häiriva müra tekitamise eest on sätestatud KarS §-s 262 (avaliku korra rikkumine), mis näeb ette vastutuse avalikus kohas käitumise üldnõuete rikkumise eest. Säte kujutab endast blanketset süüteo koosseisu, mille objektiivseid tunnuseid tuleb sisustada korrakaitse seaduse sätete kaudu. Süüdlase käitumise kvalifitseerimiseks avaliku korra rikkumisena peab tuvastama, et tegu pandi toime avalikus kohas ja et selle teoga rikuti mõnd KorS §-s 55 või 56 ette nähtud avalikus kohas käitumise üldnõuet.⁴⁷

Avaliku koha mõiste on sätestatud KorS §-s 54. Selle normi tähenduses on avalik koht määratlemata isikute ringile kasutamiseks antud või määratlemata isikute ringi kasutuses olev maa-ala, ehitis, ruum või selle osa, samuti ühissõiduk. Meelelahutusasutuse puhul sõltub selle lugemine avalikuks või mitteavalikuks kohaks sellest, kas tegemist on avalikkusele avatud ürituse või nt erapeoga, kuhu külastajad pääsevad kutsete alusel. KorS § 56 lg 1 kohaselt on avalikus kohas keelatud tekitada teist isikut oluliselt häirivat müra või valgusefekte. Sama paragrahvi teise lõike kohaselt on mujal kui avalikus kohas keelatud tekitada kestvalt või korduvalt teist isikut oluliselt häirivat müra või valgusefekte ajavahemikus 22.00–06.00, puhkepäevale eelneval ööl kell 00.00–07.00. Kuigi KorS § 56 lg 2 reguleerib olukorda, kus rikkumine ise leiab aset mujal kui avalikus kohas, avaldub selles teos kahjulik mõju või häiriv efekt teistele asjasse puutumatutele isikutele ja seega ka avalikule korrale.⁴⁸

KorS § 57 kohaselt lähtutakse KorS §-des 55 ja 56 sätestatud käitumise häirivuse hindamisel keskmisest objektiivsest isikust ja eesmärgist, milleks avalikku kohta tavapäraselt kasutatakse, ning selle piirkonna tavadest. **Korrakaitse seaduse eelnõu seletuskirja kohaselt võiks rahvatervise seaduse alusel kehtestatud müranormide ja kõnealuse normi paralleelse kehtivuse korral lubatud müra normtasemeid tõlgendada kui piiri müra *olulise häirivuse* hindamisel, mis ei pea aga alati tähendama, et müranormide piiridesse jääv müra ei võiks teatud piirjuhtudel, nt arvestades müra tekitamise viisi, sagedust, aega, konkreetset kohta, olla käsitatav olulise häirimisena kõnealuse sätte tähenduses.** Seega on eelnõu seletuskirja kohaselt tegemist vaid sätte ühe võimaliku tõlgendusviisiga. Ühtlasi ei järeldu sellisest selgitusest mõõtmise tegemise kohustuslikkust, sest ka formaalselt müranormi piiresse jääv heli võib olla käsitatav oluliselt häirivana. Eeltoodu toetab seisukohta, et **KorS §-st 57 tulenevalt ei ole menetleja avaliku korra rikkumise tõendatuse üle otsustamisel seotud mõõtmise tulemuse või selle puudumisega, vaid hindab tõendeid kogumis.** Menetlusseadustikest ei tulene õiguslikku alust siduda teo tõendatust mingi kindla tõendite koguse või nende liigiga, kui vastav kohustus ei tulene eriseadusest. Müra mõõtmine rahvatervise seaduse alusel kehtestatud korras ei pruugi olla igal konkreetsel juhul ka võimalik. **Kogutud tõendid peavad siiski võimaldama menetlejal asuda keskmise objektiivse isiku rolli,**

⁴⁶ RKKKm 1-17-7077/14, p 76. Vt ka RKKKo 3-1-1-101-16, p 21.

⁴⁷ RKKKo 4-16-6493/27, p 8.

⁴⁸ RKKKo 4-16-6493/27, p-d 8.1–8.2.

võttes arvesse ka koha tavapärase kasutamise eesmärki ja piirkonna tavaid. Andmed peavad seega olema piisavad, hindamaks seda, kas müratase oli objektiivselt häiriv. Eeltoodu ei välista siiski võimalust, et seadusandja kehtestab *de lege ferenda* müra mõõtmise kohustuse nt meelelahutusasutuse tegevuse õiguspärasuse kontrollimisel.⁴⁹

Arvestades KorS § 56, võib meelelahutusasutuste tööga seotud avaliku korra nõuete täitmise kontrollimisel kõige efektiivsemaks osutada lahenduse leidmine koostöös ettevõtjaga. Vajadusel on kohalikul omavalitsusel võimalik teha ettekirjutusi, kohustamaks ettevõtjat viima oma tegevus kooskõlla kaubandustegevuse seaduse ja korrakaitseadusega, muu hulgas piirates meelelahutusprogrammi pakkumise, sh muusikaedastamise kellaaegu või tingimusi. Lisaks on ettevõtjal võimalik taotleda kohalikult omavalitsuselt ürituse korraldamise luba.⁵⁰

2.2.10. Vabatahtlikkuse element ebaseaduslikus valduses oleva eseme loovutamisel KrMS § 199 lg 1 p 7 mõttes ([1-16-1036/96](#))

Riigikohtu kriminaalkolleegium selgitas lahendis 1-16-1036/96 ebaseaduslikus valduses oleva eseme vabatahtlikku loovutamist. KrMS § 199 lg 1 p-s 7 on sätestatud, et kriminaalmenetlust ei alustata, kui tegemist on KarS §-des 414, 415, 418 ja 418¹ sätestatud kuritegudega ning isik loovutab vabatahtlikult ebaseaduslikus valduses oleva tulirelva, lõhkeseadeldise või selle olulise osa, laskemoona või lõhkeaine. **Kooskõlas Riigikohtu praktikaga ei peeta keelatud esemete, sh lõhkematerjali, tulirelva ja laskemoona loovutamist vabatahtlikuks siis, kui see on tingitud isiku suhtes alustatud kriminaalmenetlusest, milles teda kahtlustatakse nende esemete käitlemisega seotud kuriteo toimepanemises.** Olukorras, kus isik nõustub läbiotsimise käigus tehtud ettepanekuga ja annab vabatahtlikult välja läbiotsimise määruuses loetletud esemed, ei ole tegemist lõhkematerjali, tulirelva ja laskemoona vabatahtliku väljaandmise, vaid otsitavate esemete loovutamise KrMS § 98 lg 8 kohaselt.⁵¹

2.2.11. Turvatöötaja õigused süüteos kahtlustatava isiku kinnipidamisel ([1-16-9964/36](#))

Turvatöötaja õigused on sätestatud turvaseaduse (TurvaS) §-s 32, mille 2. lõike 2. punkti kohaselt on turvatöötajal õigus valvataval objektil kinni pidada süüteos kahtlustatav isik. Süüteos kahtlustatavast isikust saab TurvaS § 32 lg 1 p 2 mõttes rääkida eeskätt juhul, kui isikut on piisav alus kahtlustada süüteo toimepanemises, nt kui isik on tabatud süüteo toimepanemisel või vahetult pärast seda, kui süüteo pealtnägija või kannatanu osutab temale kui süüteo toimepanijale või süüteojäljed viitavad temale kui süüteo toimepannud isikule. Üldjuhul piirdub turvatöötaja õigus süüteo toimepanemises kahtlustatava isiku kinnipidamisel tema kinnipidamise kohalt **lahkumise takistamises** politsei saabumiseni. Isiku kinnipidamisel on turvatöötajal samuti õigus **teostada turvakontroll** tagamaks, et kinnipeetu valduses ei ole esemeid ega aineid, millega ta võib ohustada ennast või teisi (TurvaS § 32 lg 1 p 4). Arvestades kinnipeetu käitumist, reaalselt ohtu või toimepannud teo laadi, on turvatöötajal õigus **toimetada süüteo toimepanemises kahtlustatav politseisse** (TurvaS § 32 lg 2 p 3). Samuti on turvatöötajal **õigus kasutada relvi ja erivahendeid**, kui sellega ei kaasne kinnipeetava isiku põhiõiguste ebaproportsionaalset riivet (TurvaS §-d 37–42). Nii näeb nt TurvaS § 40 lg 4 ette, et kui isiku kinnipidamisel on alust arvata, et ta võib põgeneda või rünnata turvatöötajat või ohustada teisi isikuid või ennast, võib turvatöötaja kasutada käeraudu.⁵²

⁴⁹ RKKKo 4-16-6493/27, p-d 10.1–10.2. Teo tõendatuse sidumise kohta kindlate tõendite koguse või nende liigiga vt ka RKKKo 3-1-1-67-15, p 17.

⁵⁰ RKKKo 4-16-6493/27, p 14.

⁵¹ RKKKo 1-16-1036/96, p-d 11–12. Vt ka RKKKo 3-1-1-19-10.

⁵² RKKKo 4-16-9964/46, p-d 10–11.

Loetletud õiguste kõrval ei näe turvaseadus aga ette turvatöötaja õigust toimetada kinnipeetud isik turvaruumi ega õigust kohustada kinnipeetut turvaruumi minema. Turvatöötaja sellist õigust võib siiski jaatada **erandlikel** juhtudel, mil juhtumi asjaoludest tulenevalt ei suuda kinnipeetava põhiõigusi vähem riivavad meetmed tagada turvatöötaja või kolmanda isikute ohutust. Selline olukord võib tekkida nt kinnipeetu agressiivsuse või karjumise korral või kui kinnipeetav püüab kahjustada vara. **Kuigi turvatöötajal on isiku kinnipidamisel õigus teostada isiku turvakontroll ohtlike esemete tuvastamiseks** (TurvaS § 32 lg 1 p 4), **ei ole turvatöötajal õigust isikut läbi otsida eesmärgiga leida varastatud esemeid.** Turvatöötaja võib kinnipeetule teha ettepaneku turvaruumi minemiseks või asjade läbiotsimisega nõustumiseks, kuid kinnipeetud isik ei ole kohustatud sellise ettepanekuga nõustuma.⁵³

2.2.12. Kohtuvälise menetleja õigus karistada mittetulundusühingut ([4-16-5811/27](#))

Põhiseaduse (PS) § 146 kohaselt mõistab õigust kohus. Senises nimetatud normi tõlgenduspraktikas ei ole siiski õigusemõistmise funktsiooni viimine kohtusüsteemist väljapoole välistatud, nt väärteoasjades on aktsepteeritud kohtuvälise menetleja instituti. Karistusotsuse tegemist kohtuvälise menetleja poolt saab aga lubatavaks pidada vaid juhul, kui kohtuvälise menetleja otsusega karistatud isikule on tagatud võimalus asja täiemahuliseks lahendamiseks kohtus. Sellest tulenevalt peab ka kohtuvälise menetleja järel väärteoasja arutama asuv maa-kohus lahendama asja algusest ja täies ulatuses, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid ja lahendades kõik isiku vastutusele võtmise eelduseks olevad küsimused, sõltumata esitatud kaebuse piiridest.⁵⁴

Kriminaalkolleegiumi hinnangul on PS § 48 lg-s 4 kirjeldatud põhimõte, mille kohaselt saab mittetulundusühingule trahvi määrata vaid kohus, samamahuline PS § 146 ls-s 1 sätestatud põhimõttega. **Järelikult ei ole PS § 48 lg 4 järgi välistatud kohtuvälise menetleja poolt mittetulundusühingu karistamine väärteo toimepanemise eest rahatrahviga seni, kuni MTÜ-l on võimalik taotleda väärteoasja täiemahulist lahendamist kohtus.**⁵⁵

2.2.13. Enese mittesüüstamise privileeg liiklusõnnetusest teatamise korral ([4-16-6037/46](#))

Liiklusseaduse (LS) § 236 lg-s 1 nähakse ette liiklusõnnetuses osalenud sõiduki juhi vastutus juhuks, mil isik on rikkunud liiklusõnnetusest politseile teatamise nõudeid, kui teatamine oli kohustuslik. LS § 169 lg-s 5 on ette nähtud kohustus teatada kohe politseile liiklusõnnetusest. See norm on aga piiratud reservatsioonidega – isikul on teatamiskohustus esmajoones siis, kui liiklusõnnetuses osalenud sõidukite juhtidel on tekkinud lahkarvamus, kui varalise kahju saaja ei ole teada, kui varalise kahju tekitajat ei ole sündmuskohal või varaline kahju tekkis loomale otsasõidu või selle vältimise tagajärjel. Osutatud paragrahvist ei tule siiski nõuet, mille kohaselt peab liiklusõnnetuses osalenud sõiduki juht avaldama ennast süüstavat teavet. Isiku vastutuse LS § 236 järgi välistab see, kui ta teavitab kohe politseid liiklusõnnetuse toimumisest ja tegutseb politsei korralduse järgi. Kuigi liiklusõnnetusest teatamine võib kaasa aidata toimepandud süüteo avastamisele ja süüdlase tuvastamisele, saab LS § 169 lg-s 5 sätestatud kohustuse olemasolu õigustada liiklusohutuse tagamisega, kuid ka vajadusega kaitsta teiste inimeste elu, tervist ja vara ning muid kaalukaid õigushüvesid. LS § 236 alusel ähvardava karistuse raskus ei ole sellise iseloomuga, millega saaks õigustada teatamiskohustuse täitmata jätmist. **Kui võtta arvesse, et riigi poolt teabe saamiseks rakendatav sund pole intensiivne, LS § 169 lg-s 5 ette nähtud kohustus ei hõlma kohustust anda ennast süüstavaid ütlusi ja sunni kasutamist saab muu hulgas õigustada liiklusohutuse tagamise ning teiste isikute**

⁵³ RKKKo 4-16-9964/46, p 12.

⁵⁴ RKKKo 4-16-5811/27, p 8. Vt ka RKKKo 3-1-1-56-16, p 14; RKKKo 3-1-1-30-17, p 7.

⁵⁵ RKKKo 4-16-5811/27, p 9.

põhiõiguste kaitsmisega, pole võimalik kõnelda PS § 22 lg-st 3 tuleneva õiguse ülemäära-
sest riivist. Seega ei välista enese mittesüüstamise privileegile tuginemise õigus menet-
lusaluse isiku vastutust LS § 236 lg-s 1 sätestatud väärteo toimepanemise eest.⁵⁶

2.2.14. Normi varasemast erineval viisil tõlgendamise seos isiku õiguste rikkumisega (1-16-5213/61)

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kogu koosseis selgitas lahendis 1-16-5213/61, kas kohtu-
praktikas KarS § 118 lg 1 p 2 tõlgendamine varasemast erineval viisil rikub isiku õigusi.
Kriminaalkolleegium märkis varasemalt 2015. aasta otsuses 3-1-1-46-15, et pärast 1. jaanuari
2015 toime pandud tervisekahjustuse tekitamise eest on võimalik KarS § 118 lg 1 p-de 1–6
järgi süüdi tunnistada ja karistada ka isikut, kes tekitas kannatanule tervisekahjustuse küll
tahtlikult, kuid suhtus tervisekahjustusega põhjustatud raskesse tagajärge kas kergemeelselt
või hooletult. Kolleegiumi arvates ei saa sellest siiski järeldada, et enne nimetatud kuupäeva
toimepandud tegudele ei ole seaduse kohaldamine sellisel viisil võimalik. Viidatud kriminaal-
asjas oli tegemist teo toimepanijaga, keda karistati KarS § 118 lg 1 p 1 järgi, kuid kellel tuvas-
tati tahtlus nii teo kui ka tagajärje osas, mistõttu kriminaalasja lahendamisel ei pidanud Riigi-
kohus kohaldama sätet praeguse kriminaalasjaga sarnastel tehiooludel. Normi rakendamist
puudutav selgitus anti otsuses *obiter dictum*'i korras ja oli mõeldud lahendama pärast
1. jaanuari 2015 tekkivaid olukordi. **Lahendis 1-16-5213/61 leidis kolleegium, et karistus-
seadustiku kõnealused sätted on kohaldatavad ka enne 1. jaanuari 2015 toimepandud
tegudele. Kohtupraktikas KarS § 118 lg 1 p 2 tõlgendamine varasemast erineval viisil ei
riku isiku õigusi, st tegemist ei ole isiku olukorda raskendava karistusseadusega.**⁵⁷

Lahendile 1-16-5213/61 esitati kaks eriarvamust. Esimeses eriarvamuses leiti, et seaduse
tõlgendamise ning kohtupraktika muutust õigustasid seadusandja tegevus ning asjaolud, mille
kohaselt raske tervisekahjustuse tekitamise koosseisu lisati üksnes ettevaatamatusest põhjus-
tatud tagajärg ja täiendavalt väljendati selget tahet karistada raskema teona ka kõigi sättes
loetletud teiste tagajärgede põhjustamine ettevaatamatusest. Aja möödudes on ühiskonnas
valitsevaid väärtushinnanguid arvestades paratamatu mõne õigusnormi varasemast erinev
sisustamine. KarS § 118 tõlgendamise puhul pole aga varasema tõlgenduse muutmine vajalik
ning tuleks lähtuda RKKKo 3-1-1-46-15 *obiter dictum*'i korras väljendatud seisukohast.⁵⁸

Teises eriarvamuses leiti, et alates 1. jaanuarist 2015 anti KarS §-le 118 täiesti uus sisu, kui
nentida, et alates sellest kuupäevast saab selles paragrahvis ettenähtud koosseisu täita ka siis,
kui punktides 1–7 nimetatud tagajärg saab ettevaatamatusest. Oluline on siinjuures tähele
panna, et see uus sisu ei saanud mitte lihtsalt tõlgendust muutes, vaid see tõukus seadus-
andja tegevusest ehk KarS § 118 lg 1 teksti uue punkti lisamisest. **Seadusandja tegevus
KarS § 118 lg 1 teksti punkti 7 lisamisest on kahtlemata käsitatav raskendava karistus-
seaduse vastuvõtmisena ning kindlasti on seda ka kõnealuse raskendava karistusseaduse
tähtsuse laiendamise KarS § 118 lg 1 p-dele 1–6.**⁵⁹

⁵⁶ RKKKo 4-16-6037/46, p-d 21–23.

⁵⁷ RKKKo 1-16-5213/61, p-d 14–16.

⁵⁸ RKKKo 1-16-5213/61, riigikohtunik S. Laose eriarvamus.

⁵⁹ RKKKo 1-16-5213/61, riigikohtunik E. Kergandbergi eriarvamus.